

НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ

**СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ
ТЕХНОЛОГІЇ:
ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

**МАТЕРІАЛИ
XII Всеукраїнської
науково-теоретичної конференції**

**02–03 березня 2026 року
м. Черкаси**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. К. Д. УШИНСЬКОГО
ЧЕРКАСЬКЕ РЕГІОНАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ
«АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВНИКІВ»
АКАДЕМІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ НАУК
КАФЕДРА ФІЛОСОФСЬКИХ І ПОЛІТИЧНИХ НАУК**

СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНИЙ АСПЕКТ

**МАТЕРІАЛИ
XII Всеукраїнської
науково-теоретичної конференції
02–03 квітня 2026 року
м. Черкаси**

Відповідальний редактор професор А. І. Бойко.
Упорядкувала О. І. Астапова-Вязьміна.

Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект :
С70 Матеріали XII Всеукраїнської науково-теоретичної конференції
(02–03 квітня 2026 р., м. Черкаси) [Електронний ресурс] / відп. ред.
проф. А. І. Бойко; упоряд. О. І. Астапова-Вязьміна. М-во освіти
і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2026. –
325 с.

У збірнику опубліковано матеріали XII науково-теоретичної конференції «Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект». В центрі уваги авторів – проблемне поле соціальної та політичної філософії: філософське осмислення сучасних освітніх парадигм; трансформації соціокультурної реальності: виклики, ризики, перспективи розвитку; людина інноваційної доби: нові концепти та сучасні рішення; суспільні науки та проблеми сучасної цивілізації: пошуки, досягнення, проекти, гіпотези; гуманітарна безпека держави як проблема сучасної національної філософії та ін. Зазначені питання розглядаються крізь призму гуманітарних та соціальних технологій. Матеріали конференції будуть корисними для здобувачів вищої освіти, а також стануть у нагоді науковцям, освітянам і широкому загалу в осмисленні актуальних викликів суспільства.

УДК 1:37:316.3:33:504(063)

Тексти у збірнику опубліковані на основі матеріалів, наданих авторами, які несуть повну відповідальність за зміст своїх публікацій, точність і коректність посилань, дотримання засад академічної доброчесності. Збережено стилістику оригіналів. Висловлені думки не обов'язково збігаються з позицією організаторів конференції.

З М І С Т

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ

Берегова Г. Філософія візуальності в освіті.....	9
Боровик Т. Менеджмент освітніх процесів у контексті культурологічного підходу як чинник формування бізнес-компетентностей.....	12
Верещака В., Бойко І. Стандарти комунікативної поведінки у міжнародному бізнес-спілкуванні: педагогічні аспекти підготовки фахівців.....	14
Весеньов Є. Освітні технології формування безпекового мислення	17
Гривнак Б. Вища освіта України в умовах сучасних викликів: філософський погляд	22
Даценко В. Етика знання в цифрову добу: виклики та перспективи освітніх трансформацій	24
Киселиця С. Вплив пізнавально-праксеологічної концепції Джона Д'юї на освіту і науку	26
Кравченко О. Критичний дискурс-аналіз як інструмент філософського осмислення сучасної освіти	28
Лаута О. Цифрова пайдея: межі гуманізму та технократизму в сучасних освітніх парадигмах	29
Рилова О. Парадигмальний плюралізм як методологічна основа сучасної освітньої практики	31
Самойленко А. Інтеграція штучного інтелекту в освітній процес закладів вищої освіти	35
Літвінчук А. Комунікація в освіті як соціальна практика.....	38
Усов Д., Харченко П. Особливості впливу штучного інтелекту та цифрових технологій на освітню діяльність	39
Шакун Н. Цифровізація освіти та цифровий гуманізм як підґрунтя нової філософії освіти	42
Юхименко Н. Трансформації екологічної освіти в умовах нової соціокультурної реальності.....	44

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Балалаєва О. Сучасні підходи до інтерпретації цінностей в етичному дизайні.....	47
Бойченко Н. Автономія пацієнта у цифровій медицині: свобода вибору чи алгоритмічний контроль?	49

Гейко С. Глобальні інформаційні потоки: ключові тенденції та перспективи розвитку.....	51
Головач А. Вплив цифрових платформ на формування візуальних стандартів та естетичних уподобань сучасної людини.....	54
Horodyska O. Personal experience as the foundation for a philosophy of effective action.....	56
Городиська О., Горпинич О. Трансформація соціальної структури українського суспільства в умовах війни: нові соціальні групи та нерівності.....	59
Горпинич О., Морозова А. Бідність як індикатор трансформації соціальної структури суспільства	61
Горпинич О., Сидорчук К. Штучний інтелект і трансформація соціальної структури: виклики інноваційної епохи	64
Добко В. Краса як чинник культурного спротиву та збереження спільного світу у філософії Роджера Скрутона.....	66
Ivanova I. The role of intercultural facilitation in developing durable skills for future professionals	69
Климейко Т., Шуст Н. Вплив соціальних мереж і штучного інтелекту на трансформацію культурних норм.....	71
Колєватов О. Інформаційно-аналітичні служби в системі управління	73
Кравченко А. Соціокультурна реальність як простір конструювання: між знанням та цифровими технологіями	75
Лазаренко О. Інформаційна фрагментація як чинник деглобалізаційних процесів	77
Лопушинський І. Державна ідентичність як об'єкт стратегічного управління: філософсько-правовий вимір	79
Любченко О. Соціологічний аналіз психологічної стійкості персоналу в умовах соціокультурних змін в Україні.....	83
Мирошніченко С. Особливості використання технологій соціокультурної діяльності в умовах воєнного стану	86
Начев М., Портарескул В. Ставлення молоді до AI-інструментів (на основі результатів проведення соціологічного дослідження)	89
Пилипко А. Педагогіка розумності: когнітивно-освітня парадигма формування добросовісної особистості та належного урядування)	92
П'янзін С., Василенко М. Метод сценаріїв як новітній органон гуманітаристики	94
Разиков А. Аніме як культурний феномен сучасності: глобальна трансформація та соціокультурні коди	95
Харченко Л. Трансформація соціокультурної реальності в умовах віртуалізації суспільного простору	98
Яковчук Т., Мельничук М. Зло як християнська категорія у фокусі світового кінематографу	101

ЛЮДИНА ІННОВАЦІЙНОЇ ДОБИ: НОВІ КОНЦЕПТИ ТА СУЧАСНІ РІШЕННЯ

Астапова-Вязьміна О. Трансформація наративу в цифрову епоху: виклики для смислотворення	103
Бойко А. Феномен безпеки як форма сучасного мислення: філософський аналіз.....	107
Вакулик І. Яким має бути соціальний супровід дітей, які втратили батьків унаслідок війни.....	111
Волосик А. Мистецтво як наратив: символічні коди сучасного українського живопису	113
Галібей К. Образотворче мистецтво як архів культурної пам'яті в умовах цифровізації та III-генерації візуального матеріалу.....	116
Гнатюк К., Шуст Н. Медіаспоживання молоді як індикатор соціокультурних змін у цифрову добу.....	119
Голубович І., Тихомірова Ф. Іконічний поворот та візуалізація філософських сенсів в сучасних освітніх і культурних практиках	122
Karpenko K. Formation of female subjectivity in the conditions of digital platforms and the globalized network.....	125
Косяк С. Формування національної ідентичності: героїчні наративи та культурна пам'ять.....	127
Krawczyk Katarzyna Maria. Modern sperm testing technologies and the redefinition of male subjectivity in the age of medical innovation	130
Левкулич В. Світоглядні витоки кризи світопорядку	134
Макієнко О., Шуст Н. Соціально-комунікативна функція музики в умовах цифровізації	139
Музиченко І. Соціальні мережі у процесі становлення світоглядних орієнтирів молоді	141
Петінова О., Карастан С. Тіньова економіка як соціокультурний феномен подвійної реальності: трансформації, виклики та ризики сучасного суспільства	144
Поліщук О. Онтологічна дифузія суб'єкта в умовах цифрової реальності	147
Поплавська Т., Пігнаста А. Комунікаційні аспекти розвитку особистості: концепція діалогу Д. Бома.....	151
Поплавська Т., Самойлова П. Комунікативний статус особистості як результат цифрової соціалізації.....	153
Поплавська Т., Сорочан Д. Вплив розвитку інфокомунікаційних технологій на трансформацію суспільства	155
Поплавська Т., Стойкова М. Цифрова віртуалізація як виклик екзистенції сучасної людини.....	157
Притика О. Формування мотиваційного середовища майбутніх агробіологів: від традиційних моделей до інтерактивних перспектив	159

Оксана Петінова,
д-р філос. наук, проф.,
професор кафедри філософських і соціологічних студій
та соціокультурних практик,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
Сергій Карастан,
здобувач ступеня PhD,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ПОДВІЙНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У межах сучасного соціально-філософського осмислення економічних процесів тіньова економіка постає не лише як сукупність нелегітимних або неформалізованих економічних практик, а й як соціокультурне явище, що відображає глибинні суперечності між формальними інституційними нормами та реальними умовами життєдіяльності індивідів і спільнот. Її існування вказує на розрив між офіційною нормативністю та практиками виживання, адаптації та спротиву, які продукуються в умовах структурної нерівності, недовіри до держави та моральної амбівалентності адміністративних норм.

З філософської перспективи тіньова економіка актуалізує аналіз соціального буття в умовах подвійної реальності – формальної та неформальної, явної й прихованої. Вона формує своєрідну паралельну онтологію економічної взаємодії, де функціонують альтернативні правила, неформальні системи обміну, практики солідарності й водночас експлуатації. У цьому вимірі економічні процеси виходять за межі суто господарської діяльності, торкаючись питань ідентичності, соціальної справедливості, автономії суб'єкта, гідності праці та ціннісних орієнтацій.

Актуальність соціально-філософського аналізу тіньової економіки зумовлена необхідністю, з одного боку, критичного переосмислення функціонування соціальних інститутів, які нерідко самі продукують умови для тінізації, а з іншого – осмислення цього феномену в нових технологічних реаліях. Цифровізація, анонімізація економічної діяльності, гібридизація праці, розвиток децентралізованих фінансових інструментів трансформують не лише форми тіньових практик, а й саму логіку їхнього існування. У цих умовах межа між легальним і нелегальним, формальним і неформальним стає дедалі більш розмитою, що ставить під сумнів сталість нормативних критеріїв соціального порядку.

Водночас тіньова економіка не лише підриває ефективність державних інститутів і сприяє ерозії довіри, але й виконує адаптивну функцію,

забезпечуючи виживання значної частини населення в умовах економічної нестабільності та інституційної неспроможності. Саме тому її доцільно розглядати не лише як форму девіації, а як структурний елемент сучасного соціального ландшафту, що відображає суперечливість і динамічність суспільного розвитку.

У цьому контексті особливого значення набуває поняття інституціалізації тіньової економіки, під якою слід розуміти закріплення певних форм неформальної економічної поведінки у відносно стійкі соціальні практики та організаційні структури. Такі структури функціонують за власними правилами, визнаються учасниками як легітимні в межах конкретної діяльності та відтворюються у часі, формуючи специфічні моделі взаємодії й довіри [3, с. 113–114]. Це свідчить про те, що тіньова економіка не є хаотичним явищем, а має внутрішню логіку, нормативність і механізми самовідтворення.

У науковій літературі феномен тіньової економіки розглядається у різних теоретичних перспективах – економічній, інституціональній, соціологічній та соціально-філософській. Значна частина досліджень зосереджена на визначенні масштабів цього явища, його структурних характеристик і причин виникнення. Зокрема, у працях Ф. Шнайдера та Д. Енсте тіньова економіка аналізується як складний економічний феномен, що виникає внаслідок надмірного податкового навантаження, бюрократичних бар'єрів, слабкості державних інституцій та низького рівня суспільної довіри. Дослідники наголошують, що тіньові практики є не лише результатом індивідуальних порушень норм, а й реакцією економічних суб'єктів на неефективність інституційного середовища [7]. Важливим етапом формування сучасного наукового дискурсу стала концепція неформального сектору, запропонована антропологом К. Хартом. У своєму дослідженні міської зайнятості в Гані він увів поняття «неформальних можливостей доходу», підкреслюючи, що значна частина економічної діяльності у країнах, що розвиваються, здійснюється поза офіційними регуляторними структурами, але водночас відіграє важливу роль у забезпеченні життєдіяльності населення. Цей підхід започаткував подальші міждисциплінарні дослідження неформальної економіки як соціального феномену, що поєднує економічні, культурні та інституційні чинники [5].

Особливе місце у сучасних дослідженнях займає інституціональний підхід, представлений у працях перуанського економіста Ернандо де Сото. У книгах «Загадка капіталу» та «Інший шлях» він розглядає тіньову економіку як результат інституційної невідповідності між формальними правовими структурами та реальними економічними практиками. На його думку, значна частина населення вимушена діяти поза правовим полем через надмірну складність процедур легалізації власності, підприємництва та економічної діяльності. У цьому сенсі тіньова економіка виступає своєрідною альтернативною системою економічної організації, що компенсує інституційні прогалини формальної економіки [8, 9].

Водночас у сучасних соціально-філософських дослідженнях дедалі частіше підкреслюється інституціоналізований характер тіньових практик. Так, у роботах сучасних українських дослідників тіньова економіка розглядається як специфічний соціальний інститут, що формується на перетині формальних і неформальних правил, норм довіри та взаємних очікувань учасників економічної взаємодії. Такий підхід дозволяє розглядати тіньові економічні практики не лише як порушення правових норм, а як стабілізовані моделі соціальної поведінки, що відтворюються в умовах інституційної невизначеності [2]. Емпіричні дослідження також демонструють соціальну неоднорідність і складність структури неформального сектору. Зокрема, у одному з досліджень показано, що неформальна економіка може виконувати як компенсаторну функцію зайнятості для соціально вразливих груп, так і поглиблювати соціально-економічну нерівність [4]. Це підтверджує тезу про амбівалентність тіньової економіки, яка водночас виступає механізмом адаптації та джерелом структурних ризиків для розвитку суспільства. У вітчизняному науковому дискурсі проблематика тіньової економіки здебільшого розглядається в контексті економічної безпеки держави та необхідності її детінізації. Так, С. Войцехівська акцентує увагу на тому, що масштабність тіньових практик безпосередньо впливає на фінансову стабільність держави, знижує ефективність податкової системи та підриває довіру до державних інститутів. Водночас подолання цього явища, на думку дослідників, потребує не лише посилення контролюючих механізмів, а й удосконалення інституційного середовища, що формує стимули для легальної економічної діяльності [1].

Таким чином, сучасний науковий дискурс демонструє поступове зміщення акценту від суто економічного трактування тіньової економіки до її ширшого соціально-філософського осмислення. У цьому контексті вона постає не лише як економічна аномалія чи девіація, а як складний соціокультурний феномен, що відображає напруження між формальними нормами, інституційною реальністю та повсякденними практиками економічної взаємодії. Отже, тіньова економіка постає як складний соціокультурний феномен подвійної реальності, що водночас відображає кризу інституційного порядку і здатність суспільства до саморегуляції. Її дослідження у соціально-філософському вимірі відкриває можливість глибшого розуміння трансформацій сучасного суспільства, його ціннісних зрушень та нових форм організації соціального життя.

Список використаних джерел

1. Войцехівська С. Детінізація економіки як запорука фінансової безпеки держави. *Економіка та суспільство*, 2023. № 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-7>
2. Карастан С., Петінова О. Тіньова економіка як соціальний інститут: філософський аналіз на прикладі концепції Ернандо де Сото. *Δόξα / Докса*, 2025. Вип. 2 (44). С. 239–248. [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2025.2\(44\).354289](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2025.2(44).354289)

3. Петінова О. Б., Карастан С. К. Тіньова економіка як соціальний інститут: інституціональний аналіз і теоретичні витоки. *Філософсько-освітні студії: Збірник наукових праць*. Частина 2: Статті [за результатами II Міжнар. наук.-практ. конф. (20–21 листопада, 2025 р., м. Херсон, м. Хмельницький)]. Херсон: Книжкове вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2025. С.110–114. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/24494>
4. Adoho F. M., Doumbia D. *Informal sector heterogeneity and income inequality: Evidence from the Democratic Republic of Congo* / Poverty and Equity Global Practice Group. Washington: World Bank, 2018. 45 p. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/984711517510605615/pdf/WPS8328.pdf?utm_
5. Hart K. Informal income opportunities and urban employment in Ghana. *The Journal of Modern African Studies*. 1973. Vol. 11, № 1. P. 61–89. URL: https://www.collegesidekick.com/study-docs/20178444?utm_
6. Schneider F., Buehn A. *Estimating the size of the shadow economy: Methods, problems and open questions*. Linz: Johannes Kepler University, 2013. 42 p. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/97444/1/773137262.pdf>
7. Schneider F., Dominik H. Enste. 2000. «Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences». *Journal of Economic Literature*. № 38 (1): pp. 77–114. DOI: 10.1257/jel.38.1.77
8. Soto Hernando de. *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. 2000. New York : Basic Books, 276 p.
9. Soto Hernando de. *The Other Path : The Economic Answer to Terrorism*. 1989. New York: Basic Books. 273 p.

Олександр Поліщук,
д-р філос. наук, проф.,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
(м. Хмельницький, Україна)

ОНТОЛОГІЧНА ДИФУЗІЯ СУБ'ЄКТА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сучасний світ остаточно перейшов від використання цифрових інструментів до проживання в цифровій реальності. Ми констатуємо появу «цифрової людини», чиє буття розгортається у гібридному просторі. Варто зауважити, що вперше цей термін був використаний американським письменником у 2001 році Марком Пренскі [4]. До цієї категорії, на думку письменника, належать особи, що народилися після цифрової революції, які живуть в оточенні комп'ютерних технологій та їхніх можливостей. Це люди, які відрізняються від своїх попередників, вони інші, зорієнтовані на можливості використання цифрових технологій у своєму житті. Без них, вони не уявляють свого побуту, у них абсолютно інші цінності. Така думка підтверджується напрацюваннями Г.Смола і Г.Воргана. У своїй книзі «Мозок онлайн. Людина в епоху Інтернету» вони розкривають тему трансформації людського мозку під впливом змін епохи [5]. І ці зміни ми спостерігаємо сьогодні, адже сучасна людина – «цифрова людина», яка мислить категоріями, що пропонують їй можливості сучасних цифрових технологій. Людина стала діяти рівно настільки, наскільки дозволяють це робити

Електронне наукове видання

**СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

МАТЕРІАЛИ
ХІІ Всеукраїнської
науково-теоретичної конференції

02–03 квітня 2026 року
м. Черкаси

Відповідальний редактор професор А. І. Бойко.

Упорядкувала О. І. Астапова-Вязьміна.

Матеріали збірника подаються у авторській редакції.

Технічний редактор Тетяна Манжура
Комп'ютерна обробка Лесі Рудяки

Гарнітура Times New Roman. Обл.-вид. арк. 26,5. Зам. №26-038.

Видавець: Черкаський державний технологічний університет,
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 896 від 16.04.2002.

Редакційно-видавничий відділ ЧДТУ